

Frälsning i frälsarens land?

– *Gracias a Dios*

Handledare: Ulf Johansson Dahre
Sociologiska institutionen
Avd för Socialantropologi
Lunds universitet
VT 2015

Abstract

The Catholic Church has for a long time been a strong actor with many facets. The majority of the Latin American countries have a strong link between the church and the state. In El Salvador, one of the poorest countries in Central America, the Catholic Church also played a large role during the civil war, not only in religious terms but also to a certain extent in terms of politics.

Historically missionaries have succeeded well with their endeavor until now. This study will examine the role of the church in El Salvador, where associations with God are no longer necessarily referring to the traditional Catholic Church. During the last ten years new alternative churches have completely escalated with the result of 50 % of the Salvadoran population abandoning the Catholic Church.

In this study I will display a sample of the alternatives that seriously have challenged the position of the Catholic Church in El Salvador. With help from informants in the village Presidio Liberado on the Salvadoran countryside I have gained some knowledge and new perspectives on how to approach the new era.

Socialantropologi, El Salvador, katolska kyrkan, massprotestantism, frälsning

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Problemdiskussion.....	3
1.2 Frågeställning.....	4
2. Fält och metod	5
2.1 Informanter.....	5
2.2 Enkät.....	7
2.3 Avgränsningar.....	8
3. Tidigare forskning och teori	8
4. El Salvador – då och nu	10
4.1 Inbördeskriget.....	10
4.2 Politik.....	12
4.3 Lön för mödan?.....	14
5. Kyrkornas roll	15
5.1 Katolska kyrkan: Befrielseologi och splittring.....	16
5.2 Mission.....	17
6. Presidio Liberado	21
7. Slutsats	24
Referenser	27
Bilaga 1	29
Bilaga 2	30

Förord

Mitt intresse för Latinamerika i allmänhet har följt med hela livet som ett resultat av att mina föräldrar, tillsammans med många andra politiska flyktingar från Latinamerika hamnade i Sverige under slutet av 1970-talet. Så länge jag kan minnas har politik präglat min uppväxt och i vuxen ålder har jag känt ett behov av att ta reda på mer om vad som försiggår på kontinenten där jag har mina rötter.

Efter många funderingar och övervägningar har jag personligen valt att bli passiv, alltså enbart betalande medlem i Latinamerikagrupperna och Individuell Människohjälp (IM) och Amnesty International. Detta beror på att jag ställer mig aningen motvillig till att religion och bistånd ofta förknippas väldigt starkt med varandra. Uppenbart är då att temat för denna uppsats därmed är särskilt intressant.

Utgångsläget för denna uppsats är ett febrilt tänkande kring, och ett genuint intresse för, El Salvador. Efter att ha spenderat hösten 2005 och våren 2007 i landet och i och med det ha upplevt otroligt mycket under en intensiv period har många tankar satts igång varav några av dem har kanaliserats till konkreta frågor som kommit att ge upphov för uppsatsen.

Att som västerländsk komma till El Salvador första gången innebar mycket känslor och många tankeväckande situationer. Ofta fick jag frågan om huruvida vi i Sverige faktiskt är praktiserande kristna och i samma stund infann sig insikten om hur liten roll kyrkan spelar i min vardag jämfört med hur det ser ut för de flesta salvadoraner. Bilden av svenska präster speglar så att säga inte riktigt den salvadoranska motsvarigheten. Inte heller är det självklart att ens behöva ägna en tanke åt vilka de eventuella vinsterna kan bli av att tillhöra en viss kyrka. De förutfattade meningar som jag medvetet eller omedvetet burit med mig väcktes till liv om och om igen.

Flera personer har medverkat till slutförandet av denna uppsats. Speciellt tack riktar jag till informanterna i byn Presidio Liberado samt Ana Mirian Ayala, El Salvador, för all hjälp med min enkät. Ana Mirian har sedan första mötet varit en stor inspirationskälla och hennes engagemang har tveklöst bidragit till slutresultatet.

1. Inledning

Protestantiska kyrkor och samfund är ett växande fenomen i El Salvador och det finns en mängd exempel att välja mellan för att belysa detta. Från att till en början ha förlitat sig på att sprida sitt budskap via ett fåtal missionärer har nya kyrkor anpassat sina tillvägagångssätt till den tid vi lever i idag. Genom att använda sig av offensiv marknadsföring via radio, TV, tidningar och Internet kan kyrkorna vara säkra på att nå ut till majoriteten av befolkningen. Det har visat sig att TV-kanaler används som inspirationskälla för att se vad som fungerar för att locka nya medlemmar (Vásquez & Friedman Marquardt, 2003, s. 86, 180).

Frågan är hur det egentligen har gått till när nya och alternativa kyrkor funnit sig tillrätta. För att förstå denna process ska jag bland annat utifrån mina egna observationer vidare försöka beskriva hur jag upplevt situationen på plats i El Salvador.

Såväl katolska som protestantiska kyrkor är slående många till antalet och varje kyrka har sitt budskap till folket. Även i media blir det väldigt påtagligt, inte minst via eter där det spelas musik i alla genrer med inslag av religiöst budskap i texterna. Ett konkret exempel är radiokanalerna ”*El Camino*”, som betyder vägen eller stigen, där de blandar musik med predikan om vartannat. Ett annat exempel återfinns inom populärmusiken, vilken många artister väljer som forum för att sprida sitt budskap. En av de lite mer nutida artisterna torde vara Juanes som sjunger ”*A Dios le pido*” som handlar om att be till Gud likväl som att kärleken står i centrum i hans musik. Dessutom finns det en uppsjö av TV-kanaler som dygnet runt möter sina tittare med lovord om guld och gröna skogar. Man behöver inte zappa särskilt länge för att hitta flera kanaler som med hjälp av sina karismatiska ledare predikar hur Gud ska frälsa folket. Genom rutan förmedlas skrämselfpropaganda om hur det kan gå för de stackare som på olika sätt lever i synd eller begår handlingar som trotsar Guds vilja. Det dröjer heller inte länge innan man förstår att det kan löna sig att bidra ekonomiskt för att inte riskera att utsättas för diverse olyckor. Med tanke på att det finns en TV i de allra flesta salvadoranska hem oavsett ekonomiska förutsättningar är även såpoperor, s.k. *telenovelas*, ett smart sätt att nå majoriteten av befolkningen på bästa sändningstid. Även om *telenovelas* inte primärt handlar om kyrkans position i samhället utan snarare om en verklighetsflykt är det ofrånkomligt att i vardagen ständigt bli påmind om att kyrkan har en central roll i den salvadoranska vardagen. är således oomtvistat, men inte för den delen mindre ett ämne för diskussion.

Tankemönstret kring denna uppsats har till stor del varit spretigt och för att ge en förståelse för mina funderingar inleds uppsatsen med en problemdiskussion följt av min frågeställning. Sedan kommer en liten överblick för att illustrera uppsatsens upplägg.

I metodavsnittet presenteras de tillvägagångssätt som har använts för att i största möjliga mån nå ett balanserat resultat baserat på tillgängligt material. Genom den efterforskning som jag har gjort kan förändringar i den katolska kyrkans maktposition belysas med hjälp av såväl teoretiska ramverk som mina deltagande observationer. Enkätsvaren har använts som ett komplement till ovanstående.

I nästföljande kapitel presenteras teoretiska verktyg för att följa upp det empiriska materialet såväl som sekundära källor, vilka har nyttjats för att tolka den utvalda litteraturen som i hög utsträckning kan appliceras på fallet El Salvador.

För att öka förståelsen för El Salvador kommer därefter en bakgrund väl till pass. Min bild av El Salvador, landets (macho)kultur, inbördeskriget och självfallet kyrkorna som är av betydande vikt för den salvadoranska befolkningen får även en liten genomgång. Jag ska även ge mig i kast att gå in på vilken roll kyrkan spelade under inbördeskriget och beskriva fenomenet med den protestantiska vågen som en konsekvens av den tid som rådde och som banat väg för ännu fler kyrkor att slå sig ner i Latinamerika i allmänhet och El Salvador i synnerhet.

En kort beskrivning av några viktiga aspekter av det salvadoranska samhället gör det möjligt att i stora drag få en uppfattning om landet och avsikten är att förmedla en del av de upplevelser som gjort stort intryck på mig. En fingervisning om de karaktäristiska egenskaper som finns i den by där jag fick idén till denna uppsats presenteras. Med detta som underlag ger jag mig i kast med slutsatsen, vars syfte är att i största möjliga mån presentera en uppfattning om läget i El Salvador och knyta ihop uppsatsens olika beståndsdelar. Avslutningsvis kommer en friare argumentation att föras, vilken i själva verket hamnar utanför uppsatsens vetenskapliga ramar men som inte nödvändigtvis för den skull är helt och hållet irrationell.

Tvärtom är detta avsnitt en av pusselbitarna som i skrivande stund är avsedd för mina egna resonemang, vilket här hamnar i fokus och får lov att bli lite av en fristad för amatörantropologiskt grubblande. Min avsikt är att knyta ihop den salvadoranska säcken, vilket klarlägger mina högst personliga slutsatser.

1.1 Problemdiskussion

I en allt mer globaliserad värld har reduktionen av framför allt territoriella gränsers betydelse varit påfallande. Samtidigt är beroendeförhållanden mellan perifera områden och kärnområden i stor utsträckning oförändrade. El Salvador som befinner sig i gränslandet mellan semi-periferi och periferi, beroende på om det är stad eller landsbygd som är i fokus, består av två världar. Den ena världen karaktäriseras av kampen för en bättre tillvaro som innefattar stora delar av den salvadoranska befolkningen medan den andra världen består av ett fåtal familjer som har makten i sina händer och vet hur korten ska spelas. I det El Salvador där tron på framtiden ofta är allt annat än hoppfull men där tron på Gud är desto större, fyller kyrkorna i allra högsta grad en vital funktion som tillflyktsort och inte minst som en samlingsplats.

I kyrkans värld ryms drömmar och förhoppningar om en morgondag där livet i den bästa av världar förväntas ta en positiv vändning för att på så sätt bidra till en markant förbättring av vardagen såväl som framtiden. Jag menar att många av de människor jag mött befinner sig i en tillvaro, präglad av den nutidshistoria som inte lämnat någon oberörd, där kombinationen av svårartade politiska och ekonomiska omständigheter inte helt osökt leder till en form av jakt på alternativ.

I fallet El Salvador är många människor väldigt utsatta och till följd därav mottagliga för i synnerhet kyrkornas lovord om frälsning. Min uppfattning är att det inte är sanningshalten i kyrkornas motto som lockar utan snarare oemotsagda budskap som når fram i tid och otid. Det verkar inte finnas några som helst hinder för att upprätthålla kyrkans position i det salvadoranska samhället. Som en näst intill obestridd maktutövare riktar sig de protestantiska kyrkornas herrar (kvinnor är sällsynta i sammanhanget) till de människor vars tro är mer eller mindre medfödd och inte lämnar utrymme för tvivel. Snarare gäller det att inte ifrågasätta och på så sätt åta sig att hörsamma Guds ord, som på intet sätt är förhandlingsbara vilket förstärker kyrkornas makt över sina trojänare. Min första tanke är att den kvinnliga delen av befolkningen, som ofta förväntas upprätthålla familjen till varje pris, får offra en hel del. Ett exempel är rätten att själva bestämma över sina kroppar. Sexualiteten ska bemästras och det blir människans (läs: kvinnans) uppgift att inte ge efter för sina drifter (Broomé, 1977, s. 150). Det är svårt att undvika att nämna abortfrågan i detta sammanhang även om det inte är fokus för denna uppsats. Staten El Salvador har å det extrema hörsammat detta genom att ha fört igenom en av världens hårdaste abortlagar.

Konsekvensen av detta är att abort är totalt förbjudet oavsett om kvinnans liv är i fara eller om kvinnan blivit gravid som ett resultat av en våldtäkt och/eller incest. Detta är ingen gammal kvarleva från förr, utan sträcker sig inte längre tillbaka i tiden än till 1997 (URL 2).

I kontrast till detta står kvinnoorganisationen "*Católicas por el derecho a decidir*", vilket översatt till svenska blir "Katolska kvinnor med rätten att bestämma". Detta är en aktiv grupp som av förklarliga skäl finns representerad på hela kontinenten då flera latinamerikanska länder har hårda abortlagar om än lite mindre brutala än den salvadoranska. "*Católicas por el derecho a decidir*" bekänner sin gudstro men motsätter sig starkt den katolska kyrkans (påstådda) rätt att bestämma över kvinnors huvuden i denna ganska infekterade fråga.

Att som svensk besökare under en begränsad tidsperiod förstå hur en stark katolsk tro kan gå hand i hand med ett aktivt arbete för kvinnors sexuella och reproduktiva rättigheter var inte en helt enkel sak. Det tog sin tid och i slutändan flera resor till El Salvador för att få lite mer kött på benen och en smula större insikt. Tanken var att med hjälp av mina informanter få reda på hur viktig kyrkan egentligen är och vilken roll den spelar för människorna i den by som jag besökte. Utifrån mitt perspektiv visade det sig vara svårt att problematisera kyrkans roll som för många salvadoraner är en naturlig beståndsdel av såväl livet som döden.

1.2 Frågeställning

Med ovan sagda finns det fortfarande mycket att fundera över och med hjälp av såväl observationer som teoretiskt material är förhoppningen att det i uppsatsen framträder en grundförståelse för de omständigheter som råder i El Salvador som det ser ut idag. Dock förutsätter detta tillkännagivandet av ett par frågor, vilka kan ge vägledning i utformandet och undersökandet av de protestantiska kyrkorna och deras roll i det salvadoranska samhället.

Följande frågor utgör grunden för uppsatsen:

1. Hur har förändringen av den katolska kyrkans roll och protestantiska kyrkors utbredning möjliggjorts?
2. Hur har protestantiska kyrkor kunnat rekrytera så många medlemmar i ett traditionellt katolskt land som El Salvador?

2. Fält och metod

Valet av just Presidio Liberado som bas för svarspersonerna avgjordes först och främst på den känsla som jag möttes av vid ett besök den femte september 2005, som var långt ifrån likt något annan jag har upplevt tidigare. Trots att det i den lilla byn saknas en kyrka, är tron på Gud i allra högsta grad levande och valet av tillhörighet till respektive religiösa inriktning skiljer sig åt invånarna emellan, vilket fångade min uppmärksamhet. Många tankar sattes igång och upplevelserna satte spår som sedan dess har påmint om människorna och inte minst kvinnorna i Presidio Liberado. Vid en närmare granskning kunde jag som åskådare urskilja ett par viktiga detaljer som representerar Presidio Liberado. En omisskännlig företeelse är den att kvinnorna som i större utsträckning än männen arbetar i barnens närmiljö, innehar den största kunskapen och informationen om hälsa, nutrition och utbildning. Därför är det också kvinnorna som pratar och berättar om hur livet ter sig i byn.

De protestantiska kyrkornas närvaro i El Salvador är en företeelse som vid en första amatör-mässig anblick gav upphov till mitt intresse. Ju mer jag funderade på det, desto intressantare blev det. I huvudstaden San Salvador är det sannerligen inte långt från en kyrka till nästa. Men med tanke på den begränsade kunskap jag besitter i frågan, var det mer eller mindre en självklarhet att ta en djupdykning i vad det egentligen rör sig om i det lilla centralamerikanska landet. Med en tämligen ansenlig trave böcker hemmahörande inom såväl antropologi, sociologi och religion, i sällskap av litteratur av den mer berättande sorten, har jag spekulerat och vägt akademiska framställningar gentemot personliga skildringar. Dessutom har ett antal timmar spenderats framför datorn för att närmare undersöka den salvadoranska arsenalen av diverse olika kyrkor och dess hemsidor. Till största del har det tillgängliga materialet totalt sett kompletterat varandra till förmån för ett mer omsorgsfullt resultat.

2.1 Informanter

Vid mitt besök i byn Presidio Liberado i september 2005 genomförde jag fem informella intervjuer. Vid tidpunkten för samtalen bestod min bild av El Salvador enbart av fragment som i efterhand bearbetats, vilket möjliggjort flera tänkbara slutsatser utifrån ett och samma tillfälle. Informanternas berättelser bidrog till stor del till att mitt synsätt vidgades ytterligare under tiden i El Salvador. Intervjuerna utgör mitt källmaterial till uppsatsen och är tänkta att främja förståelsen för hur livet ter sig i Presidio Liberado i synnerhet. Jag har valt ut tre personer som berörde mig mest. Här följer korta redogörelser av de möten jag haft med dem.

Ana Maria heter kvinnan som guidade oss i byn. Hon är närmare 40 år och är som så många salvadoraner jag träffat väldigt öppen och ärlig i sitt sätt att uttrycka sig. Ganska omgående och utan minsta sentimentalitet slog hon fast, apropå alla barnen runt omkring oss, att hon minsann lever ensam. Alltså utan man och barn. Detta är helt och hållet hennes eget beslut och hon är fast övertygad om att det inte behövs fler barn i El Salvador. Detta upplevde jag som unikt då en fråga jag ofta fick var om jag är gift och om jag har barn. Få av mina kompisar i Sverige hade vid denna tiden barn medan det i El Salvador är mer regel än undantag att unga kvinnor i 25-årsåldern har både ett, två eller till och med flera barn.

En annan kvinna, Rosalia, är något äldre än Ana Maria och arbetar sedan många år på ett s.k. ”*Centro de Desarrollo Infantil*”, CDI, vilket i svensk version blir ”Center för barns utveckling”; alltså El Salvadors motsvarighet till svensk förskola. Hon var inte riktigt lika pratsam och utan att berätta för mycket om sig själv framgick det att hon har man och barn och är bosatt i en av grannbyarna. Desto mer information fick jag istället om hälsosituationen för barnen i byn, som visade sig vara katastrofalt dålig.

Alejandro är runt 50 år och arbetar som chaufför åt den salvadoranska organisation som gjorde det möjligt för mig att besöka Presidio Liberado. Under alla timmar som vi totalt spenderade tillsammans på resande fot fick vi en speciell relation. Jag minns särskilt ett stopp där vi blev bjudna på en soppa som smakade precis som mammas när jag var liten. Helt ärligt tog jag ibland tillfället i akt att åka på flaket bak på bilen, men oftast satt vi inklämda i bilens framsäte och pratade om allt mellan himmel och jord.

Som utomstående består en del av ryggsäcken av välpacketerade fördomar. Hur jag än vrider och vänder på mina glasögon kommer jag aldrig ifrån det faktum att jag är färgad av mina egna tidigare upplevda erfarenheter och förutfattade meningar. I mitt fall har det inneburit många missförstånd och missuppfattningar som ett antal gånger varit både bristfälliga och felaktiga men också utvecklande och utmanande. Att ta in all information och dessutom arbeta helt och hållet på ett annat språk än svenska ställde höga krav när det gäller att förmedla informanternas berättelser och ge dem rättvisa. Informanternas berättelser från Presidio Liberado har betytt mycket för mig personligen och jag återkommer lite grann till dem i sjätte kapitlet.

Med hjälp av Cristine Lejonclou, som vid mina vistelser i El Salvador under 2007 och 2012 var anställd på Diakonias kontor i San Salvador, har jag fått möjlighet att diskutera och analysera mina upplevelser. I fjärde kapitlet refererar jag till ett blogginlägg som hon skrev i Diakonias tjänst i november 2009 i samband med orkanen Ida som drabbade landet hårt.

Texten berörde mig då den beskriver hur kontrasterna som råder i landet kan te sig och hur hårt det kan slå för de familjer som drabbas.

2.2 Enkät

Till min hjälp har jag valt att utforma ett kortfattat formulär med åtta frågor (Bilaga 1) för att på så sätt försöka skapa mig en bild av vad personerna i byn Presidio Liberado tänker om kyrkan. Anledningen till att jag utformade enkäten är helt enkelt ett resultat av nyfikenhet då det i min värld verkar vara en ren och skär omöjlighet att ta ställning till det myller av kyrkor som ett förhållandevis väldigt litet land som El Salvador bjuder på. Jag fick uppfattningen vid mitt besök i byn att det talas om kyrkan i singularis och inte specifikt talas om olika kyrkor. Av tjugo respondenter var femton kvinnor och fem män, vilket är logiskt med tanke på att det är en majoritet kvinnor som arbetar i byn och är på plats under dagtid. Tre respondenter valde att inte uppge sin ålder och för övriga är åldersspridningen följande: 20-30 år = nio respondenter, 31-40 = fyra respondenter, 41-50 = två respondenter, 51-60 = två respondenter.

Förhoppningen var att jag möjligtvis skulle kunna få upp ögonen för nya infallsvinklar i enkätsvaren.

Jag ville ta reda på om svarspersonerna överhuvudtaget besöker kyrkan på kontinuerlig basis, då det vore aningen oförskämt och möjligtvis fördomsfullt att ta för givet att alla salvadoraner är aktiva i sin tro och därmed också går i kyrkan regelbundet. Men vad jag först och främst ville veta var om svarspersonerna själva valt en annan kyrka än den katolska och i så fall hur det kommer sig. Det var något förvånande att flera svarspersoner nämnde att de har valt att tillhöra andra kyrkor än den katolska eftersom det aldrig blev tydligt när jag pratade med kvinnorna att de faktiskt tillhörde olika kyrkor. Utöver det var svaren inte så uttömmande som jag hade hoppats och därför låter jag istället längre fram ett par personporträtt spegla min bild av byn.

2.3 Avgränsningar

Det är några saker som behöver förtydligas. Den ena handlar om att materialet i form av samtal och enkät är hämtat från enbart en by, Presidio Liberado. Detta beror främst på logistiska skäl med tanke på att framkomligheten kan vara bristfällig på den salvadoranska landsbygden. Jag har valt att fokusera på förändringar inom kyrkorna i El Salvador främst under inbördeskriget samt efterkrigsperioden och fram till idag. Därför har exempelvis exilsalvadoraner i Sverige uteslutits som informanter med tanke på att de flesta inte varit bosatta i El Salvador under den aktuella tiden även om det geografiskt ligger nära till hands att inbegripa denna grupp då det bor många exilsalvadoraner i Sverige.

Sen har vi statistiska data, som används i uppsatsen med sparsamhet och enbart då det i enlighet med min uppfattning är nödvändigt för att ge fullgod information. I annat fall har denna form av information inte varit av större vikt utan har använts i egenskap av förtydligande. Förändringar inom kyrkorna i El Salvador hamnar inom ramarna för ett brett fält där många aspekter borde tas i beaktning men viktigt att poängtera är att det i denna uppsats är kyrkan som står i fokus och inte religion per se. Det kan möjligen ses som främmande att skilja dessa åt men för att rimligen kunna begränsa mitt granskningsområde är det alltså främst kyrkornas roll som kommer att behandlas. För att underlätta kommer jag i huvudsak att referera till alternativa kyrkor som protestantiska och alltså inte i detalj gå in på respektive kyrka i mina konklusioner. Jag är medveten att det inom den protestantiska rörelsen finns en rad olika inriktningar. Trots detta har jag valt att tala om protestantiska kyrkor i generella termer.

I jämförelser med Sverige kan påpekas att jag inte tillhör någon kyrka alls. För många salvadoraner som jag har pratat med är detta extremt konstigt, vilket möjligtvis stundtals har utgjort ett hinder för att fullt ut förstå salvadoraners starka tro och förhållande till sin kyrka, vilken den än må vara.

3. Tidigare forskning och teori

Detta kapitel är utformat utifrån ett par teoretiska ansatser för att sätta skeenden i sitt sammanhang. På så sätt ska jag ge en förklarande och förtydligande överblick av en del av den forskning som gjorts på området och som jag ämnar använda för att påvisa mina erfarenheter och upplevelser från min vistelse i landet.

Den komplexitet som El Salvador utgörs av är enligt min mening av tämligen svåröverkomlig karaktär. Dock har jag hittat teorier som är applicerbara och som jag ämnar belysa i detta kapitel.

I mina försök att själv hitta svar på kyrkornas roll har jag studerat ett flertal verk inom lite olika discipliner. Följande författare har jag bland annat tittat närmare på: David Martin, Paul Freston, Bo Nylund, Amanda Peralta, Manuel A. Vásquez och Marie Friedman Marquardt. David Martin är sociolog och har skrivit mycket om Latinamerika. Detsamma gäller för Paul Freston. Jag har försökt tolka deras forskning för att försöka hitta en förklaring till en del av de förändringar som skett inom det salvadoranska samhället under och efter inbördeskriget. Inte minst inom kyrkan, som är en av samhällets kanske viktigaste stöttepelare, på gott och ont. När det talas om kyrkan i El Salvador ligger det nära till hands att referera till den katolska kyrkan som den enda och dominerande kyrkan. Men en närmare granskning påvisar att antalet alternativa kyrkor är åtskilliga och kanske än mer förvånande är den omfattande flykten från den katolska kyrkan till protestantiska kyrkor och samfund. Med tanke på de aldrig sinande alternativen av kyrkor verkar det handla mindre om huruvida gemene salvadoran går i kyrkan eller ej och mer om vilken kyrka var och en föredrar.

Paul Freston undervisar i sociologi på Federal University of São Carlos i Brasilien och har i många av sina verk fokuserat på den s.k. massprotestantism som breder ut sig i Latinamerika. I enlighet med Paul Frestons verk (2004) är det tydligt att protestantism kan klassas som ett snabbt växande massfenomen. Han nämner tre avgörande nyckelfaktorer; externa influenser, ekonomiska effekter och politisk roll. Han menar även att antalet protestanter är förenat med hur stora behoven bland befolkningen är, sett ur ett fattigdomsperspektiv. Utan tvivel är detta förenligt med exemplet El Salvador i allmänhet och byn Presidio Liberado i synnerhet. Hans forskning visar att detta fenomen inte på något vis är få förunnat utan snarare att tillgängligheten och rekryteringen är allt annat än blygsam (Freston, 2004, s. 221, 231).

El Salvador hamnar utan tvivel i en kategori med enorma behov, inte minst med landsbygden i fokus. Freston (2004) menar att de protestantiska kyrkorna ofta utnyttjar sin ställning och utövar makt över sina medlemmar. Inom de protestantiska kyrkorna pågår på många håll en stark lobbyism för att aktivt negligera politiska frågor. Istället förordas en passiv inställning till det som sker utanför kyrkornas värld, vilket direkt eller indirekt ger utrymme för att sätta dagordningen för vad som är viktigt.

På så sätt kan medlemmarnas möjlighet att påverka sin omgivning begränsas och en parallell verklighet som bättre passar kyrkornas syften kan utan större hinder fortskrida.

Det finns stöd för att det s.k. massfenomen med protestantiska rörelser som etablerar sig och utkonkurrerar den tidigare dominerande kyrkan finns representerat på bred front, inte bara i El Salvador och Centralamerika utan även på många andra håll i världen. David Martin, professor i sociologi vid London School of Economics, pekar på liknande utveckling i Latinamerika och Afrika, där nya protestantiska kyrkor etablerar sig på löpande band. Kyrkorna använder sig i stor utsträckning av media som kommunikationskanal för att sprida sina budskap i en modern förpackning som är skraddarsydd för att nå sina målgrupper, vilket är en förutsättning för att stå sig i konkurrensen från andra kyrkor. Vanligt förekommande är också kyrkliga volontärorganisationer med nordamerikanskt ursprung, som bedriver verksamhet på projektbasis på landsbygden (Martin, 2004, s. 277, 291-292).

Martin talar om hur splittringar inom den katolska kyrkan har gjort protestantiska kyrkors framfart möjlig, framför allt under inbördeskriget. Såväl högerpartier som militär välkomnade under denna tid protestantiska kyrkor som motvikt mot den katolska kyrkan, som i stor utsträckning stod som symbol för folkets kamp (Martin, 1990, s. 58).

4. El Salvador – då och nu

Den indianska ursprungsbefolkningen består idag endast av några hundratusen personer av vilka ett fåtal behärskar språken *nahuatl*, *lenca* och *cacaopera* som talades av dagens förfäder. Det officiella språket är spanska och återstående del av El Salvadors befolkning är mestiser, vilket föranleddes av spanjorernas intåg och kolonisering på 1500-talet.

4.1 Inbördeskriget

År 1979 startade upptakten till det inbördeskrig som kom att bli ett långdraget förlopp, vilket pågick fram till undertecknandet av fredsavtalet 16 januari, 1992 (Gunnarsson et al, 2004, s. 16). Det är näst intill omöjligt att gå vidare i historien om El Salvador utan att åtminstone kortfattat belysa kriget, som i mångt och mycket utgör en del av den salvadoranska identiteten.

Grogrunden till inbördeskriget går att finna bland de djupa orättvisor i samhället som stora delar av befolkningen inte längre hade för avsikt att acceptera. Framför allt var fördelningen av jord en av de dominerande frågorna. Som ett svar på folkets krav på rättvisare fördelning av såväl ekonomisk som politisk makt genomförde 400 soldater, med de radikala överstarna Adolfo Majano och Jaime Abdúl Gutierrez i spetsen, i oktober 1979 en militärkupp riktad mot den sittande regeringen. Responsen från folket lät inte vänta på sig och den första revolutionära regeringsjuntan formerades bestående av Majano och Abdúl Gutierrez samt ytterligare tre civila. Den katolske ärkebiskopen Oscar Romero gav juntan sitt fulla stöd (Lindholm, 1997, s. 35, 42).

Bara tre månader senare avgår minister efter minister i protest mot en kontraproduktiv politik som inte lyckas tillgodose folkets bästa. Slutligen utgörs regeringen endast av tre militärer. Under 1980 bildas nya partier och exakt ett år efter militärkuppen har FMLN (*Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional*) bildats och i januari 1981 inleder FMLN det som kom att kallas ”*Ofensiva Final*” eller ”Den slutliga offensiven”. Detta slogs tillbaka av regeringsarmén och därmed misslyckades gerillan med att provocera fram en folklig resning. I september samma år bildas det nya högerpartiet ARENA (*Alianza Republicana Nacional*) av major Roberto D’Aubuisson och några månader senare, i december, utför den salvadoranska arméns elitsoldater massakern i El Mozote där 1000 personer avrättas som en del av militärens våldsmetoder för att markera mot gerillan. Denna händelse ger bränsle till en skoningslös och intensiv katt- och råttalek med offensiver och militära operationer allt medan en interimsgovernment bildas och Roberto D’Aubuisson väljs till ny president.

Kriget fortgår under hela 1980-talet och flera fredsförhandlingar går i stöpet fram till ett officiellt eldupphör den 1 februari 1992 (Lindholm, 1997, s. 42-46, 85). Under denna period började den katolska kyrkans maktposition på allvar att ifrågasättas av inte minst militären, då den katolska kyrkan i stor utsträckning fungerade som en fristad för många salvadoraner som aktivt motsatt sig militärregimen. Som en följd av detta välkomnade såväl högerpartier som militären protestantiska kyrkors etablering, inte minst som en motvikt till den katolska kyrkans ståndpunkt under krigsåren. Det har visat sig att splittringar inom katolska kyrkan möjliggjort protestantiska kyrkors framfart (Martin, 1990, s. 558). Under denna tidsperiod då kyrkans maktposition förändrades gavs större utrymme till sociala rörelser att positionera sig och ta plats tillsammans med delar av den katolska kyrkan som tidigare haft en starkare koppling till maktens män än till folket (Vásquez & Friedman Marquardt, 2003, s. 89).

De allra flesta salvadoraner som jag hade möjligheten att träffa och samtala med har öppen-
hjärtligt berättat om sina erfarenheter av kriget. En del av dem var aktiva i gerillan och kämpade för sin övertygelse om en bättre framtid för folket. De som undkom med livet i behåll är för alltid präglade av minnesbilder, som i stor utsträckning förblir obearbetade.

Många salvadoraner jag träffade har ett komplicerat förhållande till minnena och det kan vara svårt och jobbigt att diskutera inom familjen. Därför kan det vara lättare att anförtro sig åt någon utomstående. Framför allt finner många salvadoraner en person som inger förtroende och dessutom har tystnadsplikt inom kyrkan. De flesta bär på trauman från inbördeskriget och så även Alejandro som berättar om sina sju år som aktiv i gerillan där han blev allvarligt skadad i väpnad strid.

Känslan jag får överlag är att hoppet om stabilitet i landet är sviktande och att det politiska läget idag i en s.k. modern demokrati inte är särskilt lovande då många salvadoraner av olika anledningar inte har tilltro till regeringen och den politik som råder.

4.2 Politik

Det första demokratiska valet efter fredsavtalen hölls i mars år 1994 (Gunnarsson et al, 2004: 16, 101). Presidenterna har sedan dess innehaft sina poster i femårsperioder och landet är nu inne på sin fjärde till antalet. Senast under våren 2012 pågick offensiva valkampanjer i hela landet inför de lokala valen i mars tidigare i år. Konkurrensen mellan de två största partierna ARENA (*Alianza Republicana Nacional*) och FMLN (*Frente Farabundo Martí para la Liberación Nacional*) utspelade sig på alla tänkbara arenor och medier. Flera relativt nya partier var också med och tävlade om salvadoranernas röster även om de slutligen hamnade en bra bit efter de två förstnämnda rivalerna på höger respektive vänsterkanten. För närvarande är det vänsterpartiet FMLN som har flest mandat med president Mauricio Funes i spetsen men kampen får säkerligen en nytändning inför nästa presidentval som går av stapeln 2014 (URL 3).

Enligt Förenta Nationernas utvecklingsprogram (UNDP) återfinns El Salvador på plats nummer 105 i Human Development Index (HDI). I samma rapport hamnar Sverige bland topp tio (URL 4). Många jag samtalar med upplever klasskillnaderna i El Salvador som enorma, då ett fåtal personer besitter stora förmögenheter och därmed hamnar på oövervinnerliga maktpositioner, såväl ekonomiskt som politiskt. Därutöver finns det en liten grupp människor som har tillgångar utöver det vanliga.

Förhållandet mellan landsbygd och stad är vid en första anblick den tydligaste uppdelningen. Genom en närmare titt finns det många slumområden, inte minst i städernas utkanter och förorter. Min uppfattning är att det generellt finns en stor skepsis mot de salvadoraner som tillhör den välbärgade klickken, vilka är som plockade ur ett glassigt magasin med blanka sidor.

Majoriteten av befolkningen bor inte i s.k. *gated communities*, även om de som har råd bekostar lite taggtråd runt sina hus. Det är inte alla salvadoraner som spenderar sina lediga dagar (om de har några) vid strandhus eller alternativt på något av de enorma köpcenter som pryder huvudstaden. Det är inte svårt att ständigt bli påmind om de som har dessa möjligheter och de som inte har det. Med tanke på vad som kan ses med blotta ögat kan jag inte låta bli att undra vad som döljer sig under ytan.

El Salvador är det geografiskt sett minsta landet i Centralamerika med en yta på ca 21 000 km². Att det för den sakens skull vore förenat med ett lågt befolkningsantal kan tänkas vara en logisk kombination men kunde inte vara mer fel. Med sina 6,2 miljoner invånare (2010 års siffror) är El Salvador i själva verket det mest tätbefolkade landet i hela regionen med 37,8 % av befolkningen som lever i fattigdom (URL 5). Enligt UNDP lever 5,1 % av salvadoranerna på under 1,25 \$ per dag (URL 6).

Dessa siffror kan fungera som indikatorer för att påvisa till vilken grad landets resurser är begränsade i förhållande till befolkningens storlek, vilket påverkar möjligheterna för gemene salvadoran att påverka morgondagen. Samtidigt utgör befolkningen en stabil rekryteringsbas för nya kyrkor att värva nya medlemmar.

I ett land som åtskilliga gånger har drabbats hårt av naturkatastrofer, kan vardagen utan förvarning förvandlas till oigenkännlighet. Bara sedan min första vistelse under hösten 2005 har flertalet kraftiga orkaner och stormar gjort sig påmind. För att nämna några exempel av allvarligare karaktär har vi den tropiska stormen Stan hösten 2005, orkanen Ida med efterföljande stormar under hösten 2009 och den tropiska stormen Agatha våren 2010. En beskrivande text på temat naturkatastrof skrevs 2009 av en av Diakonias dåvarande anställda bosatt i San Salvador, Cristine Lejonclou, som ställde sig frågan om det kanske egentligen är strukturkatastrof det handlar om (URL 7).

Amanda Peralta talar om tre former av fattigdom; materiell, kollektiv och andlig. Det är främst de två första begreppen som jag anser speglar den salvadoranska fattigdomen. Även om begreppet fattigdom per se kan vara dubbeltydigt då det i vissa miljöer kan uppfattas som positivt utifrån religiösa ideal, då fattigdom kan uppfattas som en påminnelse om Kristi fattigdom och kan ses som ett led på vägen till helighet, handlar den materiella fattigdomen om avsaknad av ekonomiska medel som gör livet mänskligt. Många av invånarna som jag träffade i byn Presidio Liberado tycks utan tvivel kvalificerade för att passa in på Peraltas definition av materiell fattigdom men även i stor utsträckning på definitionen av kollektiv fattigdom, som i byn tar sig uttryck i en väldigt stark solidaritet bland byborna att organisera sig i kampen för att tillsammans förändra situationen till det bättre för så många som möjligt (Peralta, 1995, s. 102, 103).

Flertalet av de salvadoraner jag träffade under min vistelse i landet verkar mer eller mindre ha accepterat det faktum att de lever i materiell fattigdom och lever så gott de kan utifrån rådande förutsättningar. Närvaron av solidaritet är påtaglig, såväl i små som stora sammanhang. Dock är det enklare att påverka den andliga biten och därmed i viss utsträckning bemästra oro och svårigheter genom den gemenskap som kyrkan kan ge.

4.3 Lön för mödan?

Jag får berättat för mig att ett stereotypiskt salvadoranskt hushåll inte sällan delas av tre generationer och som på så många andra ställen i Centralamerika är familjeförsörjaren en man.

I fallet El Salvador är det en vanlig företeelse att mannen och eller broder emigrerar till USA på obestämd tid för att arbeta och tjäna pengar som sedan skickas hem. Samtidigt är det vanligt att kvinnor tar jobb som innebär pendling, inte sällan veckopendling, vilket förutsätter att det finns någon familjemedlem som kan vara hemma och ta hand om hushållet och småbarn. Denna någon är oftast dotter eller mormor/farmor. Alternativet är annars för många väldigt långa dagar med många timmars resande till och från arbetet, vilket för de flesta innebär åtminstone sex arbetsdagar per vecka.

För de familjemedlemmar som är kvar hemma i El Salvador kan väntan på ett återvändande från USA ibland kännas oändligt lång. Att mannen stannar kvar i norr och bildar ny familj är inte helt ovanligt, vilket innebär en enorm förlust för de som är kvar hemma i byn. Inte enbart ur känslomässig synpunkt utan även ur en ekonomisk synvinkel då den kanske enda inkomsten helt går förlorad.

Detta sker ofta successivt och slår hårt mot familjen som förlitat sig på de dollar som med jämna mellanrum skickats hem. Att inte kunna räkna med en stadigvarande inkomst medför en del krav på att förändra en etablerad livsstil, som ofta materiellt sett har skjutit i höjden tack vare emigrerade släktingarnas hårt förvärvade pengar. De senaste mobiltelefonerna på marknaden, TV-apparater och märkeskläder är exempel på statusprylar, som är tydliga markörer för ett visst mått av rikedom.

Såväl politiska som ekonomiska faktorer utgör viktiga stöttepelare i El Salvadors existens och kan bidra till att förklara hur det ser ut i El Salvador idag. Många salvadoranska familjer är splittrade inte enbart på grund av det stora antalet migranter som blir fler för varje dag som passerar. Detta är även ett resultat av krigsåren och många salvadoran påminns ständigt om arvet som ingen kan glömma.

Det leder osökt till funderingar över hur det egentligen står till. Det är komplicerat att enbart utifrån föregående kapitel förklara förhållandena i El Salvador. Därför ska jag i nästa stycke försöka spegla kyrkorna och hur de har etablerat sig.

5. Kyrkornas roll

I samband med spanjorernas ankomst i Latinamerika gav påvarna kolonialmakterna välsignelser med uppdrag att förse kolonierna med missionärer och tusentals kyrkor byggdes under en period på 100 år (Broomé, 1977, s. 179).

I Latinamerika har katolska kyrkan spelat olika roller och i bland annat El Salvador har kyrkan i stor utsträckning varit till folkets förfogande och stått på de svagas sida. Samtidigt är förhållandet mellan den folkliga religiositeten och landets officiella religiositet dubbelbottnat (Peralta, 1995, s. 30, 36). En av El Salvadors största webbtidningar har publicerat två studier som gjorts av *Universidad Centroamericana* (UCA) och *Universidad Tecnológica* (UTEC), båda i El Salvador. Enligt studierna har nya kyrkor vunnit mark gentemot den katolska kyrkan, inte minst under de senaste 10 åren (URL 8). För ca tio år sedan tillhörde tre fjärdedelar av befolkningen katolska kyrkan. Som det ser ut i El Salvador idag har den siffran minskat markant. På denna relativt korta period har katolska kyrkan tappat en fjärdedel av sina medlemmar och har nu kvar bara drygt hälften av El Salvadors befolkning (URL 9).

Att byta kyrka handlar kanske inte om rätten till valmöjlighet utan snarare om att sälla sig till skaran som följer en tydlig ledargestalt (Martin, 2004, s. 41). Protestantiska kyrkor förknippas ofta med dynamiska ledare, som är självutnämnda alternativt känner sig utvalda av Gud (Freston, 2004, s. 233). Närvaron av kyrkor i El Salvador är enastående.

I huvudstaden San Salvador behöver jag inte gå många meter för att få syn på en kyrka. Det finns allt ifrån stora palatsliknande, trånga, fullknökade och påkostade till små, halvtomma och enkla varianter. Likväl som det finns många olika kyrkor att välja mellan kan gå det att hitta en mängd olika anledningar till val av desamma. Det är inte helt ovanligt att människor av olika anledningar väljer att byta kyrka.

5.1 Katolska kyrkan: Befrielseologi och splittring

Under 1970-talets uppror gentemot det politiska och militära styret växte motståndet mot det beroendeförhållande som rådde i Latinamerika gentemot västvärlden, framför allt USA. Den salvadoranska armén fick starkt stöd från USA:s militär, såväl ekonomiskt som politiskt (Bourgeois, 2004, s. 426).

Kritik har riktats från flera håll och även från de egna leden och som menar att befrielseologin har ett reduktionistiskt synsätt på fattigdom och att det är socioekonomiska begränsningar som är avgörande och att den möjliga lösningen på situationen är den politiska kampen. Det politiska engagemanget får råda på bekostnad av de övergripande sociala och mänskliga engagemanget (Peralta, 1995, s. 115). I protest mot den katolska kyrkan organiserade sig folket med politiska förtecken i första ledet och i samband med detta spirade kommunistkräcken under det kalla krigets era. Enligt befrielseologin var det läge att omtolka bibeln i enlighet med nutidens kontext och applicera denna på verkligheten. Detta gjordes på enklaste sätt för att nå ut till så många som möjligt (Nylund, 1983, s. 26-27, 34).

Ärkebiskop Oscar Arnulfo Romero är en av många män av katolska kyrkan som symboliserar hopp. Han lär vara den mest berömde martyren och syns såväl på muralmålningar som nyckelknippor och tröjtryck. Tillsammans med en handfull jesuitpräster och två kvinnor fick Romero sätta livet till. Att de mördades i kampen för det lidande folket gör de till hjältar då de förespråkade att människor själva skulle få tala (Nylund, 1983, s. 41, 43).

Året var 1980 men än idag är påminnelser om dessa händelser vanligt förekommande inslag under gudstjänster för att hedra minnet av de som offrat sina liv för folket. Händelsen innebar en förändring av den traditionella katolska kyrkan, som öppnade upp för nya sammanslutningar mellan folket och kyrkan. Sett ur den tidens perspektiv var det i högsta grad revolutionerande. Romero blev en förgrundsgestalt och förespråkare för de fattigas kyrka. Efter inbördeskriget var splittringar inom den katolska kyrkan ofrånkomliga. Medan vissa grupper befäste den traditionella kyrkans konservativa värderingar var det samtidigt många som såg möjligheten att både inom och utanför kyrkans regi skapa alternativ. Kyrkans många ansikten hjälpte nya aktörer på traven i deras strategier för att sprida sina budskap om frälsning i en tid då såväl politisk som socioekonomisk stabilitet lyste med sin frånvaro (Peralta, 1995, s. 42-43).

Att uppleva uppståndelsen som går av stapeln på ärkebiskop Romeros dödsdag är något alldeles speciellt. Denna dag uppmärksammas varje år den 24 mars och lämnar ingen oberörd.

5.2 Mission

I teorin är avsikten i allmänhet inte i första hand att missionera och därmed framhäva den egna kyrkans budskap utan snarare att bistå med stöd inom exempelvis utbildning och hälsa. Dock är det inte i alla händelser vattentäta skott däremellan (Dorr, 2000, s. 239). Nordamerikanska missionärer påbörjade sitt intåg i Centralamerika i början av 1900-talet (Freston, 2004, s. 224). Vid den tiden fanns endast ett hundratal missionärer i hela världen (Martin, 2004, s. 32, 33). Efter WWII växte den protestantiska missionsrörelsen fram bestående av olika frikyrkor och religiösa sekter (Peralta, 1995, s. 28). Dessa tendenser uppfattades som ett hot mot den katolska kyrkan (Vásquez & Friedman Marquardt, 2003, s. 84).

En vanlig gest från ett antal olika kyrkor är att erbjuda nya medlemmar materiella ting. Det kan vara allt ifrån tekniska prylar till nödvändigheter såsom exempelvis kläder och skor. Vissa erbjudanden är kanske lite för bra för att kunna stå emot. Särskilt om familjen är stor och behöver uppgradera garderoben i takt med att barnen växer ur sina plagg. Detta är en taktik som inte bara används utav kyrkan utan även något som de politiska partierna ägnar sig åt när det vankas val. Detta fick jag berättat för mig under mitt besök i byn och jag stötte på liknande berättelser under min vistelse i landet. Det kan också vara så att det finns ett missnöje med den egna kyrkan. Då är möjligheterna att finna en annan kyrka oändliga. I många fall tillhör alla medlemmar i en familj samma kyrka, vilket länge varit praxis.

Likväl har det i viss utsträckning blivit allt vanligare att en eller flera familjemedlemmar bestämmer sig för att välja bort familjens kyrka till förmån för andra alternativ. Tron på Gud är starkt närvarande och i vardagen är det inte vilken kyrka var och en har valt som är det väsentliga.

Utifrån de teorier jag har fördjupat mig i har jag funnit belägg för att protestantiska kyrkor ökar i allt raskare takt medan den tidigare så starka katolska kyrkan bleknar i jämförelse. Det verkar som att förhoppningen om en drägligare vardag och en bättre framtid i kombination med knappa ekonomiska resurser öppnar dörren för nya influenser på vid gavel. Därmed får de protestantiska kyrkorna fritt spelrum att vinna mark genom mer eller mindre offensiva kampanjer med lovord om frälsning. I byn Presidio Liberado, som utan tvivel ligger i en av de fattigare delarna av landet, finns flera exempel på personer som tagit detta till sig och fattat ett aktivt beslut att lämna den katolska kyrkan. Detta för att pröva en ny väg som ett led i övertygelsen på resan mot en stundande eftervärld.

Under de senaste tio åren har det på både nationell och internationell nivå förts diskussioner huruvida bistånd bör kallas för bistånd eller om det snarare är så att det borde talas om utvecklingssamarbete. Det är inte helt osökt att fundera i termerna om att även mission spelar en viss roll i spelet. Detta resonemang är särskilt viktigt att ta i beaktning med tanke på att El Salvador en längre tid förekommit som mottagare inom bistånd bland annat i samarbete med Sverige. Ären från kolonialismen, inte minst i Latinamerika, finns kvar och för att förhindra vidare förtryck i relationerna mellan Nord och Syd kan det vara en reformering som behövs för att stödja vidare utvecklingssamarbete.

Detta är en mycket intressant debatt som påverkar såväl givare som mottagare och som utan tvekan kan diskuteras utifrån olika politiska och kulturella perspektiv. En minst lika viktig iakttagelse är resonemanget kring vad bistånd egentligen innebär. För många lokala organisationer är extern finansiering en förutsättning för att överhuvudtaget kunna bedriva verksamhet. Som i exemplet Presidio Liberado där skolan drivs med hjälp av finansiering utifrån. Även om det i byn säkerligen finns de som är skeptiska till externa finansiärer är det många som ser det som en rimlig utväg för att fortsättningsvis kunna ha skolan öppen och kunna erbjuda undervisning i tillräckligt stor utsträckning.

Det finns många projekt som drivs av nordamerikanska volontärorganisationer och i många fall ingår t.ex. engelskundervisning i konceptet (Martin, 2004, s. 277). Dock måste tilläggas att extern know-how och stab många gånger i det närmaste är överflödigt med tanke på att lokal personal besitter den kunskap och framför allt den kännedom som krävs för att bedriva sina verksamheter. Inte sällan kan det uppfattas som att pågående projekt med nya ekonomiska medel ges respit under ytterligare en begränsad tidsperiod och att det sker under mer eller mindre livegna former. Nya protestantiska kyrkor har gradvis ökat i antal och en massiv insats torde ligga bakom deras etableringar i landet. Även om jag personligen inte stötte på några missionärer under min vistelse i El Salvador är det oundvikligt att om än i mycket korta ordalag gå in på temat.

Många av de nya kyrkorna härstammar från Nordamerika och har inte sällan kopplingar till den s.k. biståndsvärlden. Mycket pengar strömmar in via diverse internationella NGOs med religiösa förtecken. Det finns många aspekter att ta hänsyn till och eventuellt ifrågasätta. Men för många salvadoraner jag pratat med innebär externa resurser en förutsättning för att skapa en hållbar utveckling utifrån rådande förhållanden. Den traditionella katolska kyrkan räcker helt enkelt ibland inte till och med enorma kapital att investera i landet verkar det som att de nya kyrkorna välkomnas med öppna armar. De ploppar upp i rask takt och sprider sitt budskap via allsköns kommunikationskanaler. Genom att synas och höras på bred front ökar möjligheterna att nå ut till potentiella medlemmar. För de som varken kan läsa eller skriva finns både radio och TV till hands och för övriga befolkningen kan Internet ses som inte mindre än en gudagåva.

Som tidigare nämnts är utbudet av kyrkor i El Salvador enormt. För mig som bara börjat nysta i tillgången på diverse kyrkor verkar det som att det bara är att välja och vraka. Jag törs säga att varje kyrka oavsett storlek och antal medlemmar stoltserar med en karismatisk ledare, som är kyrkans ansikte utåt och som tillika ofta är man. Majoriteten av de alternativa kyrkorna kommer ursprungligen från Nordamerika, vilket för många salvadoraner mer eller mindre är en av ingredienserna i receptet på framgång och lycka. För att få en uppfattning om några alternativ av protestantiska kyrkor får en handfull här näst äran att uppmärksammas om än väldigt kortfattat.

Först ut är *Misión Centroamericana Iglesia Evangélica de El Salvador*, som introducerades av de första missionärerna i El Salvador i mitten på 1890-talet, bara ett par år efter grundandet i Dallas, Texas. Deras kyrka öppnade upp portarna år 1899. Drygt hundra år senare kan den som önskar lyssna på *Radio MCA* som ett alternativ eller komplement till ett besök i en av deras 150 kyrkor. Givetvis går det via deras hemsida bra att lyssna på religiösa sånger. Utöver musiken satsar denna kyrka mycket på aktiviteter för ungdomar. De erbjuder bland annat en treårig utbildning, motsvarande gymnasienivå, med fokus på teologi, bibelstudier och hur kyrkan ska tjänas på bästa sätt. Månadskostnaden för detta är 15 USD samt en årlig avgift på ytterligare 15 USD och kravet är ett rekommendationsbrev från en pastor, som kan intyga hängivenhet och övertygelse i harmoni med kyrkans tre fundament enligt ovan. Utöver specifika aktiviteter har kyrkan schemalagd verksamhet fyra dagar i veckan varav söndagen är bokad från morgon till kväll (URL 10).

Sen har vi *La Luz del Mundo*, som inte kallar sina kyrkor för kyrkor. Deras s.k. tempel, vars arkitektur ger en viss science fiction-känsla, finns självfallet att beskåda i San Salvador men även i USA, Kanada och Mexico. Deras medlemmar i El Salvador är runt 70 000 till antalet och kan därmed räknas till en av de större institutionerna i landet. Deras främsta uppgift sedan starten i Monterrey, Mexico 1926 är att sprida budskapet om frälsning (URL 11) På initiativ av grundaren har såväl sjukhus som skolor byggts upp i kyrkans regi, framför allt i fattiga delar av Mexico. Hälsa och utbildning är prioriterade områden och deras satsningar på just utbildning sträcker sig från förskola till universitet (URL 12). Just *La Luz del Mundo* upplever jag ha mer utrymme än många andra kyrkor, åtminstone i huvudstaden San Salvador. Mån får känslan att deras budbärare finns överallt både i media, reklamskyltar och på gatorna. Om det beror på det specifika utseendet av deras s.k. tempel eller om det är deras offensiva marknadsföring som dominerar låter jag vara osagt.

En annan kyrka, närmare bestämt *Iglesia Pentecostal Unida Internacional El Salvador*, har som ledord "*Todo el evangelio a todo el mundo*", som på svenska lyder ungefär hela evangeliet till hela världen. Den första delegationen för denna kyrka, grundad i USA 1945, kom till El Salvador år 1950 (URL 13). Ett av deras uppsatta mål är att 10 % av den salvadoranska befolkningen ska ta emot just deras frälsning, vilket bland annat kan göras via deras institut för bibelstudier, där nya representanter skolas för att bli framtidens "*Los soldados de Cristo*" alltså Kristus soldater. Soldaterna ska sedan undantagslöst vara pastorerna behjälpliga i frälsningens namn och utföra det arbete som de blir tilldelade.

Ofta handlar det om att hålla i föreläsningar runt om i landet där förhoppningen är att rekrytera så många nya medlemmar som möjligt (URL 14). Via deras webb-kanal *TV Jesús* kan den som eventuellt inte hinner till söndagsmässan följa evenemanget live (URL 15).

Gran Comisión Latino América (GCLA) har 33 kyrkor i nio länder och startade sin verksamhet i slutet av 1970-talet (URL 16).

Till skillnad från ovanstående exempel som har sitt ursprung i Nordamerika grundades denna kyrka i Honduras (URL 17). Kyrkan driver flera sociala projekt och fokus ligger i stor utsträckning på barn i utsatta områden. Ett nytt center är i startgroparna och insamlingen av de 50 000 USD som behövs för att förverkliga planen är i full gång (URL 18). Som så många andra kyrkor använder sig GCLA av internet för att kommunicera med aktiva medlemmar och förhoppningsvis även nå nya. På deras Facebook-sida kan den som är intresserad se bilder och filmklipp från diverse stormöten och händelser (URL 19).

Det är utan tvekan komplicerat att helt och hållet särskilja kyrkan, religionen och politiken i El Salvador då det pågår en ständig lobbyverksamhet där högt uppsatta politikers draghjälp används till både höger och vänster till förmån för både en och annan kyrka. I följande kapitel står byn Presidio Liberado i fokus.

6. Presidio Liberado

Presidio Liberado är en liten by belägen i sydöstra delen av El Salvador vid floden Rio Lempa (Ayala, Bilaga 2). I detta kapitel är min avsikt att illustrera byn som gjorde så starkt intryck på mig och där invånarna i viss utsträckning har gjort aktiva val och varit otrogna mot den katolska kyrkan. Innehållet i kapitel är baserat till stor del på de samtal jag haft men även till viss del av egna upplevelser och tolkningar. Min kontakt Ana Mirian Ayala har med egna ord skrivit ner historien om byn i ett dokument, som jag har valt att använda vissa delar av. Texten på spanska finns att läsa längst bak i Bilaga 2.

I byn bor 91 familjer med fem till sju barn per familj. Jämfört med många andra byar på den salvadoranska landsbygden finns här tillgång till grundskola ända upp till nionde klass. Därutöver har de bibliotek och vårdcentral till sitt förfogande, vilket är ganska ovanligt. Detta till trots är resurserna knappa och därav det stora behovet av stöd utifrån. Till skillnad från det höga tempot i huvudstaden möttes jag här av en helt annan lunk.

Enligt Rosalia är utbildningsnivån bland de vuxna i byn väldigt låg, vilket utgör stora hinder då föräldrarna spelar en viktig roll för barnens utveckling. Men med hjälp av extern finansiering och lokal förankring arbetar många av byns kvinnor i projektet som inte överhuvudtaget existerat om inte byborna själva byggt upp byn från grunden i efterkrigstidens El Salvador.

Många av Presidio Liberados invånare flydde ifrån inbördeskriget till närmaste anhalt som var Honduras, grannlandet i norr. Även om livet i flyktingläger var en kortsiktig lösning i sig, blev åren för inbördeskriget åtskilliga och de allra flesta var fullt införstådda med att det inte längre fanns någonting att komma hem till. Byar som lämnats utplånade utgjorde deras före detta hem som vid återvändandet från exilen i början av 1990-talet låg helt i händerna på deras vilja och tro på framtiden. Från grunden byggdes byn sakta men säkert upp igen. Men även det var en lång kamp med tanke på att marken var statligt ägd. De hemvändande familjerna tog alltså marken i besittning, vilket inte sågs på med blida ögon av staten. Flera försök att skrämja iväg familjerna gjordes med hjälp av beväpnade styrkor, som dock inte lyckades. I efterkrigstidens fotspår kom parterna slutligen överens om ett övertagande till förmån för familjerna. Namnet Presidio Liberado är i allra högsta grad symboliskt då det representerar inbördeskrigets avslut och ordagrant översatt till svenska betyder "befriat fängelse". Efterkrigstiden på El Salvadors landsbygd i allmänhet och i Presidio Liberado i synnerhet har präglats av svårigheter som har ställt stora krav på människorna att tillsammans vidtaga åtgärder (Ayala, Bilaga 2).

Kyrkan har under kritiska perioder varit en undsättning då människor förlitar sig på sin gud för att skapa ordning och se till att det nästa dag sker en förbättring, vilket kan förenklas genom religiösa aktiviteter (Freston, 2004, s. 255). För en stor andel salvadoraner fungerar kyrkan som en stöttepelare såväl som en institution där ekonomiska medel finns samlade och som förhoppningsvis kan komma till glädje för de familjer där pengarna inte räcker till det nödvändigaste.

Även vardagen i Presidio Liberado genomsyras av kyrkorna, vilket märks tydligt vid mitt besök i byn. Exempelvis har varje CDI i byn olika uppfattning om allt från barnuppföstran till hygien och flera av dem finansieras av diverse kyrkor. Ana Maria berättar att hon ser kyrkorna som stora bovar i dramat. Hon menar att de nya kyrkorna som etablerar sig är om möjligt mer konservativa än den katolska då de är extremt bakåtsträvande och starkt förespråkar icke-politik, som Ana Maria kallar det.

När jag såg mig omkring i byn var det svårt att få ihop bilden med starka, självständiga kvinnor som till viss del lägger sitt öde i händerna på en högre makt. Ana Maria fortsätter att berätta om byn, som är belägen vid floden Rio Lempa, att de flesta försörjer sig på jordbruk. Detta ger inte alla gånger utdelning då området består av en oerhört sårbar natur dels på grund av det geografiska läget. Dessutom har byarna i området åtskilliga gånger utsatts för naturens nycker i form av extrem torka, orkaner, översvämningar, jordbävningar och inte sällan med undernäring, undermålig hygien och kolera som följd. Hälften av barnen i Presidio Liberado har symtom som kan spåras till parasiter, vilket är ett stort problem att få kontroll över. Inte minst när förutsättningarna för god hygien inte är de bästa.

Presidio Liberado har drabbats av motgång efter motgång och för varje gång tvingas byborna att bygga upp det som byggas kan. Ibland bara hjälpligt utifrån de resurser som finns. Tilltron till få stöd från staten är liten. Det kanske är logiskt med tanke på det scenario som utspelade sig när byborna efter kriget försökte ta över marken för att bygga upp Presidio Liberado. I allmänhet är rädslan för vad naturen kan hitta på ständigt närvarande. Den psykologiska stressen över om husen kommer stå kvar och om djuren kommer fortsätta ge familjerna mjölk och kött finns i bakhuvudet i väntan på nästa naturkatastrof.

Ana Maria berättar att de flesta männen ofta arbetar en bit hemifrån och under hela dagen ser jag faktiskt inte en enda man. Det finns en betydande andel av främst män som har lämnat sina familjer för att söka arbete och inkomst i USA, det stora och lovande landet i norr. Detta är inte ett fenomen som är talande specifikt för Presidio Liberado utan snarare ett öde som åtskilliga salvadoranska och centralamerikanska män går till mötes. Att kunna säkra åtminstone en inkomst till hushållet är i högsta grad en nödvändighet.

Många unga kvinnor från byn söker sig till grannlandet i väst, Guatemala, för att söka arbete. Inte sällan har de via kontakter blivit erbjudna tjänster som hushållerskor eller servitriser, vilket ofta välkomnas av familjerna där hemma. Dock har det visat sig att dessa unga kvinnor många gånger inte alls arbetar med det som utlovats. Istället visar sig detta inte sällan vara en inkörsport till prostitution. Detta är inget det talas högt om i byn även om de allra flesta är mycket väl medvetna om vad som försiggår på andra sidan gränsen.

Att skänka en tanke till de som är mindre bemedlade men också att visa tacksamhet inför livet, Guds gåva (Vásquez & Friedman Marquardt, 2003, s. 184) är ett bra sätt att beskriva invånarna i Presidio Liberado. De flesta människor som jag har varit i kontakt med lever väldigt många på en låg inkomst. Utan att försöka befästa den klassiska klichén, om fattig tillvaro men ack så glada människor, har många trots sina låga inkomster ett känslomässigt kapital där oerhörda mängder stolthet, kraft och mod ger styrka och hopp. Och inte minst ett stort engagemang för sin nära omgivning, där det är en självklarhet att hjälpa varandra. Detta inte utan att tron på Gud allt som oftast är en av drivkrafterna bakom människornas vardagliga kamp.

Som så många gånger både före efter besöket i Presidio Liberado användes uttrycket ”*Gracias a Dios*” flitigt. Att säga ”tack Gud” är för många salvadoraner oavsett ålder en självklarhet och uttrycket passar i de allra flesta sammanhang. För invånarna i byn Presidio Liberado tackas Gud exempelvis för att barnen är friska, för att maten hamnar på bordet, för att ett av de stora träden ger skugga på dagen, för extern finansiering till projekt och väldigt mycket annat. I folkmun används uttrycket allt som oftast som en gest för tacksamhet. Detta är en av många sidor av det salvadoranska samhället som till viss del präglar vardagen och som traditionsenligt inte ifrågasätts nämnvärt.

7. Slutsats

Min ambition med denna uppsats har varit att försöka ta reda på hur förändringar inom den katolska kyrkan i El Salvador har varit möjliga. Med hjälp av ett gediget material och fördelen att ha varit på plats i landet har jag kommit underfund med att nya protestantiska kyrkor i stor utsträckning har axlat den katolska kyrkans roll. Detta under en tidsperiod som präglats av repression och fattigdom och där den katolska kyrkan misslyckats med bedriften att erbjuda människorna det de behöver, vare sig det är frälsning, medicin eller nya skor. Nya kyrkor använder sig av nya metoder och det verkar onekligen som att det existerar en form av konkurrenssituation kyrkor emellan.

I El Salvador kan kyrkorna med relativt små medel profitera på de som inte alltid har tillgång till information eller som befinner sig i ett utsatt läge. På så sätt kan dessa människor fungera som lätta byten i en karusell som utnyttjar de svaga för att stärka de nya kyrkornas position i ett hierarkiskt men föränderligt samhälle. För att kunna förändra sin situation krävs en omfattande samhällsomvälvning, som inkluderar folket på gräsrotsnivå (Peralta, 1995, s. 88).

Det gäller alltså att inte förbise vad som händer här och nu om det gäller att hänga med i utvecklingen av den nya kyrkans funktion. Möjligheten att aktivt välja eller byta kyrka handlar kanske inte om att få valmöjligheten utan snarare om att få sälla sig till skaran som följer en tydlig ledargestalt (Martin, 2004, s. 41). I en tid då det är svårt att få livet att gå ihop ställs stor tilltro till kyrkan med förhoppningar om hjälp. Det kan alltså också handla om vad kyrkan faktiskt kan erbjuda för tjänster, såsom hälsovård, datakurser mm (Vásquez & Friedman Marquardt, 2003, s. 159, 161).

Därmed kan det vara på så vis att målet helgar medlen och att barnens framtid är viktigare än vem som är den faktiska avsändaren. För många salvadoraner kan det vara ett avgörande steg på vägen till en bättre framtid. Så som El Salvador har utvecklats de senaste 20-30 åren har krigets efterspel och en försvagad stat lett till en öppning för kyrkor och samfund att ta över delar av samhällsfunktionerna, såsom exempelvis socialt arbete, hälsa och utbildning (Freston, 2004, s. 268). Omfattningen av alla nya kyrkor är mer eller mindre explosionsartad och det s.k. protestantiska massfenomenet har definitivt kommit för att stanna.

Förändringar inom den katolska kyrkan till förmån för nya kyrkor kan kopplas till spridningen av frälsning, som i och med kommunikation à la 2000-tal har ett helt annat utgångsläge och kan nå ut till fler människor oberoende av vilka ekonomiska förutsättningar som råder (Martin, 2004, s. 273). Det går inte att komma ifrån att El Salvador är ett land med utbredd fattigdom och det är högst troligt att detta utgör en viktig faktor för valet av kyrka, som inte sällan utöver frälsning kan erbjuda både det ena och andra. Inte minst kan det göra stor skillnad för familjer som inte har möjligheter att ge sina barn det de behöver.

En alternativ arena står med portarna vidöppna till salvadoranernas förfogande. Alejandro, chauffören, var väldigt skeptisk till alla kyrkor och menade att all den tid som många spenderar i kyrkan med fördel hade gjort bättre nytta i form av engagemang med politiska förtecken. Det är ganska talande för många av de som stod på barriaderna under inbördeskriget. För Alejandro slutar aldrig någonsin kampen för folket även om han tackar Gud för att värmen inte tog kål på oss under den flera timmar långa bilresan hem från Presidio Liberado tillbaka till huvudstaden San Salvador.

Den katolska kyrkans maktposition har kraftigt naggats i kanterna och har otvivelaktigt fått bereda plats för nya protestantiska rörelser. Hur långlivade de kommer att vara är omöjligt att sia om men säkert är att den katolska kyrkans glansdagar har fått sig en kraftig törn och inte längre är den dominerande aktören, åtminstone inte i El Salvador. Antalet kyrkor accelererar i antal och att hälften av den salvadoranska befolkningen har valt att lämna den katolska kyrkan visar på att alla dessa protestantiska kyrkor, som verkar sprida sig likt frön i vinden, har kommit för att stanna.

Referenser

Bourgois, Philippe. 2004. *The Continuum of Violence in War and Peace: Post-Cold War Lessons from El Salvador*. i: Scheper-Hughes and Bourgois, Philippe (ed.). *Violence in War and Peace*. Malden: Blackwell Publishing Ltd.

Broomé, Catharina. 1977. *Kyrkan - läran - missionen*. Stockholm :A&W.

Dorr, Donald. 2000. *Mission in today's world*. Dublin: Colour Books Ltd.

Freston, Paul. 2004. i Lewis, Donald M. (ed.) *Christianity reborn. The global expansion of Evangelicalism in the twentieth century*. Wm. B. Eerdmans Publishing Co.: Grand Rapids, Michigan, Cambridge

Gunnarsson, Agneta, Rubio Fabián, Roberto, Sala, Lilian, Tibblin, Anna, 2004. Swedish International Development Cooperation Agency (SIDA). *An extraordinary relationship – Swedish cooperation with El Salvador 1979-2001*. Edita: Context & Press Art

Lindholm, Micael. 1997. *Fiender runt samma bord – medling för fred i El Salvador*. Jönköping: TABS.

Martin, David. 2004. i Lewis, Donald M. (ed.) *Christianity reborn. The global expansion of Evangelicalism in the twentieth century*. Wm. B. Eerdmans Publishing Co.: Grand Rapids, Michigan, Cambridge

Martin, David. 1990. *Tongues of fire. The explosion of protestantism in Latin America*. Padstow: T.J. Press Ltd.

Nylund, Bo. 1983. *Kyrka för folket - Latinamerikansk befrielseologi*. Stockholm: Propr

Peralta, Amanda. 1995. *Teori och praktik i de fattigas universum: en idéhistorisk undersökning av latinamerikansk befrielseologi*. Göteborg: Daidalos

Vásquez, A. Manuel and Friedman Marquardt, Marie. 2003. *Globalizing the sacred, religion across the Americas*. Rutger University Press: New Brunswick, New Jersey and London

Elektroniska referenser

URL-lista

- URL (1): <https://www.google.se/maps/place/El+Salvador/@13.8029939,-88.9053364,9z/data=!3m1!4b1!4m2!3m1!1s0x8f6327a659640657:0x6f9a16eb98854832>
(2012-05-23)
- URL (2): <http://www.un.org/esa/population/publications/abortion/profiles.htm> (2012-05-23)
- URL (3): <http://www.presidencia.gob.sv> (2012-05-31)
- URL (4): <http://hdr.undp.org/en/statistics/> (2012-05-23)
- URL (5): <http://data.worldbank.org/country/el-salvador/> (2012-05-23)
- URL (6): <http://hdrstats.undp.org/en/countries/profiles/SLV.html> (2012-05-23)
- URL (7): Lejonclou, Cristine. 2009. El Salvador: Naturkatastrof eller strukturkatastrof?
<http://diakoniablogg.se/2009/11/el-salvador-naturkatastrof-eller-strukturkatastrof/>
(2012-06-01)
- URL (8): Alfaro, William. 2009. La Iglesia Evangélica gana más terreno en El Salvador
http://www.elsalvador.com/mwedh/nota/nota_completa.asp?idCat=6358&idArt=4362857
(2012-05-30)
- URL (9): <http://www.economist.com/node/18063674> (2012-05-30)
- URL (10): <http://www.mca.org.sv/web/> (2012-05-30)
- URL (11): <http://www.lldmelsalvador.com/> (2012-05-30)
- URL (12): <http://www.lldm.org/es/noticias/pagina.php?id=309> (2012-08-07)
- URL (13): http://www.pentecostalesdeelsalvador.org/?page_id=17 (2012-08-07)
- URL (14): http://www.pentecostalesdeelsalvador.org/?page_id=14 (2012-08-07)
- URL (15): <http://www.pentecostalesdeelsalvador.org/> (2012-05-30)
- URL (16): <http://www.greatcommissionla.com/> (2012-05-30)
- URL (17): <http://www.greatcommissionla.com/our-story/> (2012-08-07)
- URL (18): <http://www.greatcommissionla.com/category/projects/> (2012-05-30)
- URL (19): <https://www.facebook.com/iGCLA> (2012-05-30)

Bilaga 1

Namn:

Ålder:

man

Kön:

kvinna

1. Hur många medlemmar består Er familj av?

2. Går Ni till kyrkan regelbundet?

3. Om ja, till vilken kyrka?

4. Varför just denna kyrka?

5. Är det Ert personliga val?

6. Tillhör hela familjen samma kyrka?

7. Om nej, nämn de olika kyrkorna.

8. Vilken kyrka tror Ni är den mest besökta i El Salvador?

Bilaga 2

RESEÑA HISTORIA DE LA COMUNIDAD PRESIDIO LIBERADO

El Salvador en Centroamérica es uno de los territorios que conquistó España y que formó parte de la colonia durante los años 1513 hasta 1821, año en que se firmó el acta de Independencia de Centroamérica. La Independencia significó grandes beneficios para unos pocos y casi ningún beneficio para muchas; pues se sabe que esos pocos aprovecharon el momento para adueñarse de las mejores tierras dejando a las mayorías en una situación que significaba ser independientes de España pero dependientes de los nuevos terratenientes.

A partir de esta situación se comenzaron a dar numerosos Movimiento Populares en una constant lucha contra la explotación. Así, en 1932 se dio uno de los más grandes y sangrientos movimientos en nuestro país. Se conoce que más de treinta mil campesinos fueron masacrados por la fuerza armasa de ese entonces bajo el mandato del Presidente Maximiliano Hernández Martínez. Luego siguieron otros movimientos de protesta por diferentes situaciones que no eran favorables a la mayoría de la población.

El más reciente conflict se dio a partir de 1979 cuando surgieron una serie de manifestaciones exigiendo mejoras en temas laborales y derechos humanos. El gobierno turno incapaz de solventar las necesidades de la población y con casi ninguna voluntad de negociar, recurrió a dissolver las manifestaciones de las masas utilizando la fuerza military desencadenando masacres en vía pública sino comenzaron los asesinatos selectivos dejando así a la oposición con la única alternativa de alzarse en armas.

En 1979-1980 diversas organizaciones populares de preparaban en la clandestinidad para combatir al ejercito que defendía el poder económico del país como ya hemos dicho, concentrado en unas pocas manos. A medida que se preparaban también comenzaban a hacer acciones de sabotaje y pequeños ataques a la Fuerza Armada. El FMLN que dio como resultado la Firma de los Acuerdos de Paz el 16 de enero de 1992 con observación de Naciones Unidas.

Ya en 1989 mientras la guerrilla lanzaba la ofensiva militar mencionada, los refugiados iniciaron el retorno a su país de origen asentándose en los alrededores de los municipios deJocoaitique y Meanguera en el departamento de Morazán formando lo que ho se llama Ciudad Seguno Montes.

La firma de los Acuerdos de Paz contempló cláusulas como: El desmontaje de la guerrilla, el desmontaje de la Guardia Nacional, Policía de Hacienda, Policía Nacional, Batallones elites, la reducción del ejército a 1500 efectivos, el surgimiento de la Policía Nacional Civil y las transferencias de tierras a desmovilizados de ambos bandos y base social.

La necesidad de sobrevivencia de esa gente en el norte de Morazán, aún no tenía solución y mucho menos en la zona antes mencionada. Esto obligó a muchas familias a buscar su vida en otra zonas.

Así en 1991 un considerable contingente se trasladó hacia el suroeste del departamento Usulután en el sur del país para tomar tierras en ese momento eran propiedad del Estado. No sin antes tener serias dificultades con miembros del ejército, específicamente del Batallón de Infantería de Marina (BIM) comandado por el Teniente Medrano quien giró orden de agredir a la población que demandaba tierras.

Las familias antes mencionadas no desistieron de su objetivo y contra todo llegaron hasta la Hacienda Montemaría, lugar en el cual fueron cercados y agredidos verbalmente por los soldados del batallón antes mencionado. Pero la comisión de negociación que también hacía su parte frente al Instituto Salvadoreño de Transformación Agraria (ISTA) hasta lograr un acuerdo favorable a la comunidad. Por fin parecían haber alcanzado uno de sus objetivos.

Una vez ubicados en este lugar que bautizaron con el nombre de comunidad Presidio Liberado. Esta comunidad comenzó a levantar sus viviendas de lámina y varas y a pensar en beneficios básicos para sus habitantes como: salud y educación.

El 24 de marzo de 1980 es asesinado el máximo líder de la iglesia católica Monseñor Oscar Arnulfo Romero, mientras oficiaba una homilia en la Capilla del Hospitalito de la Divina Providencia, ubicada en San Salvador. El asesinato fue perpetrado por un frandtirador de los Escuadrones de la Muerte (grupo de operaciones secretas de ultraderecha).

Este hecho confirmada que el Gobierno en turno no estaba dispuesto a cedes nada sino que al contrario iba a neutralizar todo intento de protesta de la oposición. Este heco también agudizó las protestas en la capital y obligó a otros líderes de izquierda a irse a las montañas y tomar las armas.

Así dio inicio a una guerra civil que se prolongó por más de doce años siendo sus principales escenarios el norte de los departamentos de Chalatenango, Morazán, Cabañas San Miguel y La Unión, (territorios fronterizos con Honduras).

La situación se tornó desesperante para la población civil de esas zonas que se vieron obligadas a abandonar sus humildes viviendas huir hacia Honduras, Nicaragua y otros países del área. Asimismo la gente por razones religiosas o de otra índole no abandonó sus lugares de origen fueron perseguidas y masacradas por el ejército gubernamental. Dentro de las principales masacres se mencionan la de “El Zumpul”, “Las Vueltas”, “El Tule”, “El Zapotal”, “El Junquillo”, “El Mozote”, “La Zompopera”, entre otras.

La población que huyó de Morazán se refugió en las montañas del municipio de Colomoncagua, departamento de Intibucá, Honduras. La guerrilla fue tomando fuerza en el orden militar y obligando al ejército a retroceder en varias zonas del país, lo que significaba una agudización de la guerra armada hasta el punto de hablarse de un empate militar entre ambos bandos, situación que presagiaba una guerra larga y sangrienta.

A finales de 1989 mientras la guerrilla lanzaba su más grande ofensiva militar contra la Fuerza Armada y el Gobierno, acontecimiento que cambiaba el escenario de la guerra del ciudad y abría las puertas para una salida negociada al conflicto. Así se reabriría la Mesa de Negociación entre el Gobierno en turno y la Comandancia General del FMLN.

En el tema de producción se formaron cooperativas para la defensa y legalización de las tierras, así en la comunidad se formó una cooperativa, además se formó una directiva comunal y comités de apoyo a la misma. La organización de las comunidades permitió priorizar las situaciones más urgentes del momento y enfocar los esfuerzos hacia ellas. Estas eran: legalización de tierras, salud, educación, vivienda, producción y la construcción y mantenimiento de un Centro de Desarrollo Infantil para que atendiera las niñas y los niños mientras las madres se incorporaban a las actividades de producción.

Las comunidades han enfrentado dificultades muy parecidas tales como: La inundación en 1998 durante el huracán Mitch que significó pérdidas total en cultivos para las familias y pérdidas en animales (ganado bovino, equino y porcino). A esta se suman otras inundaciones de menor impacto económico en la familia, pero que de gran impacto psicológico dadas las con-

diciones de vulnerabilidad de la zona y la negativa del gobierno de garantizar las condiciones mínimas de salud.

Los terremotos de enero y febrero de 2001 también causaron gran impacto psicológico en la población, además de dañar la mayoría de viviendas. Por otra parte las epidemias son constantes, descatando que en los primeros años sufrimos la epidemia de cólera.

No obstante todo lo anterior las comunidades han seguido su lucha organizada y decidida, lo que les ha permitido haber alcanzado hasta ahora logros como: El 95% de las tierras ya están legalizadas (escrituradas). El 98% de las familias tiene casa mixta (más o menos digna), el 50% de las calles internas de las comunidades han mejorado.

Se han construido edificios escolares y hay cobertura hasta 9º grado de educación básica y hay un Centro de Desarrollo Infantil. Además se han construido locales de fomento a la cultura como pequeña bibliotecas, kioscos para celebración de la Palabra de Dios y pequeños dispensarios de salud.

La lucha organizada de las comunidades por la construcción de la borda sobre el Río Lempa ha sido constante y gracias a ella hasta ahora está constuido un 70%. Estos nos obliga a seguir luchando por la construcción y mantenimiento del resto, pues tratándose del desbordamiento del río si un metro de bodra fall por construir, es suficiente para inundar todas las conunidades y con ello las pérdidas ya mencionadas.

Ana
San Salvador, mayo 2007

Mirian

Ayala